

Jaunimas ir laikinasis užimtumas Europoje

Santrauka

Įvadas

Nuo 2008 m. kilusios ekonomikos ir finansų krizės pradžios Europos Sąjungoje smarkiai sumažėjo darba turinčio jaunimo. Iki 2013 m. vidurio 24 metų ir jaunesnių žmonių nedarbo lygis išaugo ir perkopė 23 %. Daug šios amžiaus grupės darbuotojų dirba ne pagal nuolatinės, o pagal laikinąsias sutartis (42 %, palyginti su vos 10 % 25–64 amžiaus darbuotojų grupėje). Laikinosios arba terminuotosios sutartys gali būti pereinamasis etapas nuo mokslo prie darbo, tačiau sudarydami tokias sutartis jaunuoliai gali įstrigti neužtikrintose darbo vietose.

Ši Europos restruktūrizacijos stebėsenos centro lyginamoji ataskaita pagrįsta korespondentų iš 28 ES valstybių narių ir Norvegijos pateiktais duomenimis. Joje nagrinėjamos priežastys, dėl kurių visoje ES vis dažniau taikomos laikinosios darbo sutartys, ir apžvelgiama padėtis, susijusi su jaunuolių, dirbančių pagal laikinąsias arba terminuotąsias sutartis, galimybėmis gauti socialinę apsaugą. Ataskaitoje apžvelgiamos įvairiose šalyse taikomos priemonės tokių sutarčių taikymui reglamentuoti (dažnai siekiant paskatinti perėjimą prie standartinių sutarčių) ir pateikiamos socialinių partnerių nuomonės šiuo klausimu.

Politinės aplinkybės

Daugumoje Europos šalių laikinųjų darbo sutarčių taikymas yra reglamentuojamas – ilgiausia galima jų galiojimo trukmė yra ribota, taip pat ribojama, kiek kartų sutartis gali būti atnaujinta. Tačiau įvairiose šalyse reglamentavimas nevienodai išsamus, be to, smarkiai skiriasi suvaržymų mastas. Kai kuriose šalyse (Graikijoje, Lietuvoje, Nyderlanduose, Lenkijoje, Rumunijoje ir Ispanijoje) per krizę taisyklės buvo supaprastintos tikintis paspartinti darbo vietų kūrimą, tačiau dažniausiai buvo

aiškiai nurodoma, kad toks taisyklių supaprastinimas yra laikinas. Daugumoje šalių apribojimai išliko; Italijoje ir Slovakijoje jie buvo sugriežtinti, kad darbdaviai turėtų paskatų darbuotojus samdyti pagal standartines sutartis. Tai atspindi Europoje vyraujančią susirūpinimą, kurį išreiškė ir Europos Komisija 2013 m. birželio mėn. Komunikate *Susitelkime dėl Europos jaunimo*; jame raginama spręsti jaunimo nedarbo problemą, kad darbo vietų jaunimui kūrimas taptų vienu iš prioritetų, kartu pasirūpinant, kad dėl to nenukentėtų darbo vietų kokybė ir nedidėtų neužtikrintumas.

Pagrindinės išvados

- Iki nuosmukio, kuris prasidėjo 2008 m. pabaigoje, daugumoje šalių laikinosios darbo sutartys buvo taikomos vis dažniau; tai atspindėjo darbdavių norą užtikrinti, kad jų darbo jėga geriau prisitaikytų prie kintančių rinkos sąlygų. Be to, vis aktyviau buvo taikomos stažuotės ir bandomieji laikotarpiai, nes tuo būdu darbdaviai prieš siūlydami nuolatinį darbą siekė įvertinti naujų darbuotojų pajėgumą.
- Dėl 2008–2009 m. ekonomikos nuosmukio neproporcingai sumažėjo pagal laikinąsias darbo sutartis dirbančių jaunuolių skaičius, nes darbdaviai, norėdami greitai sumažinti sąnaudas, dažnai nebeatnaujindavo terminuotųjų sutarčių. Tačiau po tokių sutarčių dalis išaugo, nes darbdaviai ekonominio neapibrėžtumo sąlygomis nenorėjo kurti nuolatinį darbo vietų, be to, vėl ėmė daugėti stažuotė ir bandomojo laikotarpio taikymo atvejų.

- Išskyrus keletą atvejų, pagal laikinąsias sutartis dirbantis jaunimas iš esmės naudojasi tokiomis pat teisėmis į socialinę apsaugą, kaip ir tie, kurie dirba pagal standartines sutartis. Tačiau faktiškai jų užimtumo trumpalaikis pobūdis reiškia, kad dažnai jaunimo įmokos nepakankamos paramai (nedarbo, ligos ir motinystės pašalpomis) gauti.
- Tam tikrose šalyse ir sektoriuose fiktyvus savarankiškas darbas (kai nepriklausomas darbuotojas pasamdomas teikti paslaugas vienam klientui arba darbu aprūpinančiam asmeniui iš esmės taip, tartum jie būtų darbdaviai) yra paplitęs reiškinys. Tokią praktiką darbdaviai naudoja siekdami sumažinti su užimtumu susijusias išlaidas, nes taip sumažinamos mokėtinos socialinės įmokos ir išvengiama išlaidų, kurios numatytos užimtumo apsaugos teisės aktuose.
- Savarankiškai dirbantys darbuotojai daugumoje šalių turi mažiau teisių į socialines pašalpas nei samdomi darbuotojai, nes įnašai dažniausiai yra neprivalomi. Tikėtina, kad mažai uždirbantys jaunuoliai, siekdami išvengti papildomų išlaidų, įnašų nemokės. Tas pats pasakytina ir apie teisę gauti draudimu grįstas pensijas.
- Nors laikinosios sutartys gali būti žingsnis link nuolatinio darbo (ypač jei tai stažuotė ar bandomasis laikotarpis), turima duomenų, kad jaunuolių, po bandomojo laikotarpio gaunančių nuolatinį darbą, dalis krizės laikotarpiu sumažėjo.
- Pagal laikinąsias sutartis dirbančių jaunuolių skaičiaus augimą iš dalies galima paaiškinti tuo, kad imamasi įgyvendinti priemonės jaunimo užimtumui skatinti, kaip antai valstybių finansuojamas darbo patirties įgijimo programos ir valstybės subsidijas jaunimą įdarbinantiems darbdaviams.
- Kai kuriose šalyse imtos taikyti tokios darbo užmokesčio subsidijos, kad darbdaviai būtų skatinami kurti ne laikinąsias, o nuolatinės darbo vietas.

- Atsižvelgiant į ekonomikos krizės iššūkius, daugelyje šalių pagal laikinąsias sutartis dirbantis jaunimas socialinių partnerių požiūriu nėra didelė politikos problema. Šiuo klausimu kylančios diskusijos dažnai lemia savaime suprantamą konfliktą tarp darbdavių, kurie teikia pirmenybę lanksčioms laikinosioms sutartims, ir profesinių sąjungų, kurios atkreipia dėmesį į tai, kad tokios sutartys jau savaime reiškia, kad darbo vieta nėra užtikrinta.

Politikos orientyrai

Jaunimo laikinojo užimtumo masto augimas kelia rūpestį dėl neužtikrintumo, kurį lemia tokios rūšies sutartys, tačiau svarbu pabrėžti, kad laikiną darbą turintys žmonės dažnai arba nenori nuolatinio darbo, arba stažuojasi ar dirba bandomuoju laikotarpiu, po kurio gali būti pasiūlytas nuolatinis darbas. Tačiau valstybės privalo užtikrinti, kad terminuotosiomis sutartimis nebūtų piktnaudžiaujama.

Be to, valstybės privalo atidžiai stebėti padėtį savarankiško darbo srityje. Aiškių duomenų apie tai, kiek iš tiesų taikomos kai kurios savarankiško darbo formos, nėra, tačiau atrodo, kad kai kuriose šalyse savarankiško darbo mastai auga dėl to, kad darbdaviai nenori priimti nuolatinį darbuotojų ir jiems užtikrinti apsaugą, kurią suteikia standartinės darbo sutartys.

Socialinės apsaugos klausimą būtina spręsti, kad jaunimas ir kiti pagal laikinąsias sutartis dirbantys asmenys turėtų galimybę gauti pašalpas pasibaigus jų sutarčiai arba tuo atveju, jei jie negali dirbti, pavyzdžiui, dėl ligos ar motinystės. Tai gali būti sudėtinga tais atvejais, kai mokėti įmokas socialinio draudimo sistemoje neprivaloma, o dėl išlaidų, susijusių su įmokų mokėjimu, jaunimas tokiose sistemose dalyvauti nenori. Dabartinėmis ekonomikos sąlygomis valstybėms gali būti sunku padengti išlaidas, susijusias su didesnės socialinės apsaugos užtikrinimu.

Papildoma informacija

Ataskaita „Young people and temporary employment in Europe“ („Jaunimas ir laikinasis užimtumas Europoje“) skelbiama adresu <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/studies/tn1304017s/index.htm>

Norėdami gauti daugiau informacijos, rašykite tyrimų pareigūnei Lidiai Salvatore adresu lsa@eurofound.europa.eu